

IX KONGRES HISTORIČARA JUGOSLAVIJE, Priština 28-30. septembra 1987.

Deveti Kongres jugoslovenskih historičara privukao je krajem septembra 1987. u Prištini oko 500 znanstvenika i prosvjetnih radnika, s namjerom da se pretrese samo jedna tema: Procesi historijskog približavanja i ujedinjenja jugoslovenskih naroda i narodnosti. Trodnevni rad odvijao se, po već ustaljenoj praksi, na plenarnim sjednicama prvog i trećeg dana, te sekcijama (za srednji vijek, razdoblje od XVI do XVIII st., XIX st. do 1918, te XX st.), kojih su sesije, drugog dana rada, za većinu sudionika bile zapravo i najvažnije. Za razliku od međunarodnih skupova ovakva tipa, na kojima se daje mnoštvo tema prilagođenih stanju istraživanja i bitnima odrednicama povijesnih razdoblja prema kojima se formiraju sekcije, naši su organizatori odabrali, kako je već rečeno, samo jednu temu, za koju se ne bi moglo reći a) da je prilagođena bitno različitim uvjetima historijskog gibanja na ovim prostorima, u širokom kronološkom rasponu od doseljenja Slavena do danas; b) da je stanje istraženosti problema, uz uvažavanje razlika u povijesnim uvjetima, takvo da se on prezentira na jugoslovenskom skupu, koji se održava svake četiri godine. Stoga se čini opravdanim dojam, što ga se moglo steći u Prištini, da su izbor time i njena formulacija možda bili i prevelik ustupak dnevopolitičkim potrebama, iz čega se dade zaključiti da još nisu sazreli uvjeti u kojima bi jugoslovenska historiografija, stjecanjem stanovite društvene »autonomije«, prerasla u historijsku znanost, oslobođenu potrebe da bude u neposrednoj funkciji, po definiciji promjenljive, dnevopolitičke prakse.

No, da stvari ne stoje baš posve tako kako bi se po ovim prvim dojmovima moglo zaključiti, zahvaljujući prije svega naporima jednog dijela historičara, pokazao je već uvodni referat akademika Sime Ćirkovića. Osjetivši svu potencijalnu opasnost koju za profesionalnog historičara nosi ovako formulirana glavna i jedina tema, uvodničar je uložio dosta truda da otkloni mogućnosti zloupotrebe u razmatranju tako slojevite, i ponekad teško uhvatljive pojave, kakva je proces »približavanja« naroda koji su zajedničku državu stvorili tek prije 70 godina, i to na prostoru kojega je infrastrukturna odrednica, kroz cijelo posmatrano razdoblje, bila civilizacijsko razmeđe Istoka i Zapada. Pobravši sve pohvale za uloženi trud, akademik Ćirković je zasigurno bio prva ličnost cijelog Kongresa, nadomještajući profesionalnim i osobnim dostojanstvom izostanak mnogih najavljenih i nenajavljenih historičara od imena, što je, inače, bilo jedno od temeljnih obilježja čitavog skupa. Naime, od predviđenih sedam referenata za prvu plenarnu sjednicu, u Prištini se pojavilo svega troje njih, što se na sličan način ponovilo i u sekcijama. Valja, ipak, pri tom naglasiti da su dva glavna koreferata, Mirjane Gross i akademika Milorada Ekmečića, bili dovršeni još davno prije početka Kongresa i tiskani u časopisu »Horizonti istorije / Horizontet

e historise«, što ga je svaki sudionik dobio uz ostali kongresni materijal.

Poslijepodnevno plenarno zasjedanje prvog dana rada bilo je posvećeno problemima nastave povijesti, prije svega u srednjim školama. Pokazalo se na toj sesiji da još ima historičara koji ne gube nadu da se apelima s kongresne tribine i drugih stručnih instanci može utjecati na okoštali birokratski aparat, koji u anonimnosti kabineta kroji nastavne planove i po sopstvenim zamislima, unatoč svim upozorenjima kompetentnih profesionalaca, »reformira« već dobro načeto školstvo. Usporedna analiza nastavnih planova naših susjeda, drugih evropskih zemalja i USA, rađena posebno za ovaj kongres, otkrila je, međutim, da problem nije toliko u kvantitativnim razlikama između naše i drugih škola (broj časova i godine u kojima se povijest predaje kao poseban predmet odgovaraju u dobroj mjeri stanju u nas), koliko u samom poimanju predmeta, što je u krajnjoj konsekvenci povezano s naprijed spomenutim društvenim uvjetima, koji bi trebali omogućiti historiografiji da preraste u historijsku znanost. Vrijedi, ipak, zabilježiti i upozorenje koje je s kongresne govornice izrekao Ivan Rendić—Miočević, da se u najnovije doba i, po pragmatičnosti ozloglašeno, američko školstvo vraća humanističkim disciplinama, posebno historiji, uz obrazloženje da bez te komponente nema ni kompletno formirane ličnosti učenika, što se u kasnijem društvenom životu jasno ispoljava. Koliko će takvo upozorenje imati stvarnog efekta ostaje, međutim, da se presudi tek tijekom vremena.

Oni koji će posve sigurno biti u stanju da prosude učinak takva upozorenja, bar što se životne dobi tiče, bili su, osvrnemo li se na rad u sekcijama i referente u njihovu okviru, najbrojniji među sudionicima sekcije za srednjovjekovnu povijest. Mediivistika, koja inače u svijetu posljednjih godina doživljava čak i medijski procvat zahvaljujući širenju spoznaje da su temelji modernog svijeta, duboko prožetog zapadnoevropskom civilizacijom, udareni upravo u razdoblju »srednjeg vijeka«, pokazala se osobito vitalnom i na IX kongresu jugoslavenskih historičara, unatoč činjenici da se u Prištini obrela tek polovica najavljenih referenata. Ta se vitalnost ogleda ponajprije u saznanju da se od ukupno petorice referenata njih četvorica mogu, u našim uvjetima, smatrati mlađima, a potom i u načinu na koji se ti mlađi mediivisti obraćaju prošlosti. Naime, za najbitniju značajku rada srednjovjekovne sekcije može se uzeti polariziranje u pristupu materiji, pri čemu su se dosta jasno mogli raspoznati »deskriptivni« i »problemski« pristup.

Podjela referata po tom kriteriju, kod čega valja naglasiti da će se o uspješnosti svakog referata ponaosob moći suditi tek pošto oni budu objelodanjeni u pisanom obliku, izdvojila bi na jednu stranu doajena i jednog od najboljih poznavatelja srednjovjekovnog Dubrovnika, Josipa Lučića, koji je prisutnim slušaocima kronološki pre-

dočio političke, trgovačke i ine veze Dubrovnika sa današnjim crnogorskim primorjem do kraja XIII st., te Dubravka Lovrenovića, koji je govorio o upravi hercega Hrvoja Vukčića Hrvatinića u Splitu početkom XV st. i vezama tog grada s Bosnom u istom razdoblju. Na drugoj, pak, strani, i to onoj koju se može označiti kao problemski zahvat u povijesno gibanje, ostali bi Ivo Goldstein, s raspravom o kontinuitetu i prirodi bizantskih gradova na istočnojadranskoj obali od VI do IX st., Neven Budak, koji je pokušao osporiti, zasad općeprihvaćenu, tezu o dvostrukoj slavensko-hrvatskoj seobi, oživljavajući i dopunjujući stariju teoriju o socijalnom a ne etničkom podrijetlu imena Hrvat, te Mladen Ančić, s raspravom o »etničkom« kategorijalnom aparatu u rječniku komunalnih društava na istočnoj obali Jadrana. Rad u sekcijama ne bi ni bio ono što treba da bude da nisu izbile polemičke varnice, izazvane u prvom redu diskusijom Vladimira Koščaka, koji je Goldsteinu osporio tezu o bizantskoj vlasti na istočnoj obali Jadrana od VI do IX st., a potom i zanijekao bilo kakvu utemeljenost Budakove teorije. U diskusiju su se, mada ne tako žučno kao Koščak, uključili i drugi sudionici Kongresa, te bi se za rad srednjovjekovne sekcije moglo zaključiti da je bio uspješan, tim prije što je preko govornice te sekcije u jugoslavensku medievistiku ušla nova generacija historičara.

Kongres je trećeg dana završio rad plenarnom sesijom, čiji su dnevni red bili izvještaji o radu u sekcijama i završne diskusije, u kojima se na nekim mjestima moglo osjetiti i previše dnevnopolitičkog naboja. To je samo potvrdilo prvobitni dojam o ambivalentnoj poziciji naše historiografije, uhvaćene u procjepu između služenja oficijelnim i neoficijelnim političkim stavovima, odnosno nastojanja da se prošlosti priđe na novi način, sa željom da se iz nje izvuku stvarne poučke o mehanizmima koji su ravnali i ravnaju društvene procese na ovom prostoru. U svemu, za IX kongres historičara Jugoslavije se može reći da je posve precizno ocrtao aktualni trenutak profesije čiji društveni položaj i značenje nisu još ni izdaleka precizno definirani.

Mladen Ančić

21. ZASJEDANJE JUGOSLOVSKO-ČEHOSLOVACKE KOMISIJE ZA ISTORIJU

U Pragu je od 12. do 14. oktobra 1987. godine održano 21. redovno zasjedanje Jugoslovensko-čehoslovačke komisije za istoriju. Od 1966. godine, kada se ova komisija aktivirala, postalo je tradicija da se jugoslovenski i čehoslovački istoričari sastaju redovno svake godine, jedanput u Jugoslaviji i jedanput u Čehoslovačkoj. Sastanci Komisije su prilika da se raspravlja o raznim pitanjima razvitka istorijske nauke u ove dvije zemlje. U proteklih dvadeset godina uspješnog rada, na dnevnom redu zasjedanja Komisije razmatrano je niz značajnih pitanja iz istorijskog razvitka Čehoslovačke i Jugosla-